

Stella Fatović-Ferenčić

KLIO U MEDICINSKOJ PRAKSI KAO POTVRDA TEZI MIRKA DRAŽENA GRMEKA O POVIJESTI KAO ALATU

Povjesničar medicine je onaj koji na medicinskom polju posjeduje posebna znanja vrlo korisna za stručno formiranje i za svako djelovanje kulturne vrste koje nadmašuje čisto tehničke granice liječničkoga poziva. Odgojna vrijednost povijesti medicine danas je pojačana potrebom za sjedinjavajućim mišljenjem, za svjetonazorom koji će nas obraniti od negativnih posljedica podjele medicine na različite specijalnosti.

Mirko Dražen Grmek

POVIJEST MEDICINE U OZRAČJU THALLERA I GRMEKA

Povijest medicine kao akademska disciplina oživotvoruje se na našem području pionirskim nastojanjem Luje Thallera (1891.-1949.). Moguće je pretpostaviti da je prvi interes za ovu struku Thaller stekao već tijekom studija u Beču (1909-1914), gdje je taj kolegij predavao osnivač Instituta za povijesti medicine Sveučilišta u Beču, neurolog Max Neuburger (1868-1955) (1). Neuburger je ostavio do tada najsnažniji pečat u austrijskoj povijesti medicine i svojom snažnom predavačkom aurom usmjerio mnoge prema ovom području. Među najpoznatijima ističem njegova učenika, glasovitog povjesničara medicine Henrija E.Sigerista (1891.-1957.) koji je svojim stajalištima utjecao i na naše povjesničare medicine (2). Thallerov puni zaokret prema povijesti medicine događa se, međutim, tek nakon vremena provedenog u liječničkoj praksi u Zagrebu, gdje radi u Bolnici sestara milosrdnica. Izravni poticaj za ostvarenje ideje o povijesti medicine kao akademske discipline, kako sam navodi, dobio je od profesora stomatologije Ede Radoševića (1884.-1939.). Već prvi Thallerov tekst naslovljen *Historijska crtica o liječničkom Zboru*, objavljen u Liječničkom vjesniku prožet je zrelim stajalištima o povijesti medicine i njezinoj ulozi u obrazovanju liječnika (3). Uskoro su se Thallerova nastojanja i ostvarila, te je 4.srpnja 1927. izabran za honorarnog profesora povijesti medicine, a 5. studnoga 1927. njegovim je predavanjem o temi *Značenje povijesti medicine*, utemeljena povijest medicine kao predmet na zagrebačkom medicinskom fakultetu (4). Borba za njezin opstanak i status trajat će, međutim, tijekom sljedećih desetljeća.

Stjecanje znanja i iskustva na europskim učilištima, poznavanje jezika i klasična naobrazba bile su prepoznatljive osobine prve generacije naših liječnika, koja je nakon povratka s medicinskog studija u domovinu, utemeljila i neponovljivo približila našu medicinu onoj u vodećim europskim središtima. Istodobno, u vremenu poleta pozitivizma, u kojem su otkrića na području terapije i dijagnostike obećavala put prema rješavanju svih medicinskih problema, javljao se i otpor uvođenju discipline

koja se smatrala više kulturološkom no medicinskom u medicinski *curriculum*. Unatoč svim Thallerovim naporima rasvjetljavanja uloge povijesti medicine u razumijevanju suvremenih medicinskih problema, a osobito u odgoju dobrih liječnika, nastava iz tog predmeta na Medicinskom fakultetu u Zagrebu je ukinuta 1939. godine. Nerazumijevanje i otpor kojima se suočavao na administrativnim razinama nisu ga spriječili da među liječnicima istomišljenicima nalazi sljedbenike, koji svoje znanje klasične filologije, povijesti i filozofije rabe u otkrivanju neistražene hrvatske medicinske baštine, okupljajući se u Sekciji za povijest medicine Zbora liječnika hrvatske. To je udruženje povjesničara medicine osnovano 1936. godine na Thallerovu inicijativu. Vladimir Katičić (1870.-1943.) bio je prvi predsjednik Sekcije (5).

Utjecaj prve generacije medikohistorika bio je znatan i uskoro je ta mlada disciplina dobila velik broj pristaša. U godini 1948. kolegij *Povijest medicine* predaje se na Medicinskom fakultetu u Zagrebu tijekom V. semestra dva sata na tjedan. Predavač kolegija, Lavoslav Glesinger (1901.-1986.), neuropsihijatar po struci, potpuno se tada posvećuje povijesti medicine kao svojem osnovnom pozivu. Već nakon nekog vremena pokazalo se korisnim slušanje ovog predmeta pri kraju studija, nakon što su studenti stekli određeno medicinsko predznanje (6). Konačni cilj predavanja, da uči studenta promatrati suvremenu medicinu i svaki njezin problem kroz povijesnu perspektivu, bio je time ostvarljiviji. Premda povijest medicine u Glesingerovo doba polako dobiva svoje mjesto u znanstveno-istraživačkim i nastavnim programima, i Glesinger je, poput Thallera, bio u nezavidnoj situaciji braneći status i opstanak ovog kolegija na Medicinskom fakultetu.

Osobite zasluge u kreiranju znanstvenoistraživačke i nastavne politike povijesti medicine pripadaju našem najistaknutijem povjesničaru medicine, liječniku i znanstveniku Mirku Draženu Grmeku (1924.-2000.), s kojim počinje jedno od najintenzivnijih razdoblja povijesti medicine na području Hrvatske i šire (7). Osim toga, prodor socijalnih ideja u medicinu i ostvarivanje zdravstveno prosvjetiteljskih programa vezanih za Školu narodnog zdravlja i njezina vodećeg predstavnika Andriju Štampara (1888.-1958.), nametnulo je poznavanje povijesti i povijesti medicine kao ključnih odrednica u tumačenju zdravstvene kulture našeg naroda. Ova sprega očitovala se i uskom suradnjom dvojice velikana naše medicine Štampara i Grmeka. Godine 1945. na Medicinskom je fakultetu uveden i novi kolegij *Uvod u medicinu* koji je počeo predavati Andrija Štampar, no nakon što je 1954. habilitiran u docenta, predavanja su povjerena Grmeku. Godine 1958. Grmek prvi u nas postiže doktorat znanosti iz povijesti medicine, a 1960., kako i sam često navodi zahvaljujući pomoći i razumijevanju Andrije Štampara, tada predsjednika Akademije i dekana, postao je profesor povijesti medicine pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (8). Grmek, erudit i znanstvenik kozmopolitskog uvjerenja, svojim je utjecajem dao važan prinos afirmaciji struke te njezinoj institucionalizaciji. Bio je interdisciplinarni i multidisciplinarni znanstvenik, poliglot i intelektualac čija je širina gradila mostove preko umjetno odijeljenih prirodnih i humanističkih znanosti. Iz njegova smo laboratorija epistemologije izrasli svi mi povjesničari medicine, cijele generacije znanstvenika koje su svoja traganja posvetila odgonetavanju tragova, što nam ih je kao putokaz ostavila povijest.

KLIO U MEDICINSKOJ PRAKSI: LABORATORIJ ISKUSTVA NAŠIH LIJEČNIKA PRAKTIČARA

Razvojem medicine te promjenom zdravstvenih i medicinskih imperativa, povijesno-medicinska istraživanja dobivaju novu dimenziju unutar prirodnih i humanističkih znanosti i bioetike. Sve više se uočava uloga povijesti medicine u identifikaciji patocenotičkih odrednica presudnih za pojavnost određenih bolesti na nekom teritoriju, a njezini se rezultati koriste u razumijevanju, interpretaciji i vrednovanju zdravstvene kulture te kao ishodišta bioetičkih raščlambi i epistemoloških razmatranja.

Imajući na umu sve navedeno, u godini u kojoj slavimo 80. obljetnicu prvoga predavanja iz Povijesti medicine održanog na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, odlučili smo osmu knjigu *Rasprave i građa za povijest znanosti* posvetiti uspomeni na Mirka Dražena Grmeka. U tomu nas je, uz ostalo, učvrstila i činjenica da je upravo Grmek, uz akademika Hrvoja Ivekovića, bio prvi urednik ove publikacije daleke 1963. godine. Od njega smo učili da svjetonazor, predodžbe o znanosti, kao i naše znanje oblikuju mnogi čimbenici, a u njihovu otkrivanju i oblikovanju, povijest često igra odučujuću ulogu.

Na tragu takvog razmišljanja ili Grmekove škole znanstvenog svjetonazora odlučili smo prikupiti iskustva naših liječnika praktičara kojima je upravo povijesna muza *Klio* pomogla u rješavanju nekog od problema iz njihove medicinske prakse. U projekt je bilo uključeno 14 liječnika praktičara: dva reumatologa, jedan parazitolog, tri kirurga (urolog, neurokirurg, otorinolaringolog), tri epidemiologa, jedan specijalist medicine rada, jedan zdravstveni ekolog, jedan specijalist javnog zdravstva, jedan internist pneumoftizeolog i jedna neurologinja. Sa žaljenjem moram konstatirati da je nerazmjer u spolovima rezultat slabijeg odziva kolegica pozvanih da se priključe ovom projektu. Velik dio autora tekstova naši su profesori i uzori (Bakašun, Dürriegl, Hromadko, Anica Jušić, Richter, Poljak, Škrobonja), neki su pak aktivni praktičari koji svoja iskustva još prikupljaju (Gnjidić, Ivanišević, Smoljanović, Miletić-Medved, Rudan, Vučak, Jamnicki-Dojmi). Autori dolaze iz Zagreba (9), Rijeke (2), Zadra (1), Slavenskog Broda (1) i Splita (1). Skupljen je tako niz zanimljivih iskustava predstavnika različitih struka u rasponu dobi od 36 do 87 godina kojima je povijesna muza *Klio* bila poveznicom i nadahnućem. Oblikovan je dragocjen materijal koji odražava medicinsku praksu ovih autora dajući joj dimenziju cjelokupnosti znanja i vještina, potvrđujući da medicina često od nas zahtijeva i znatno više od njezine temeljne orijentacije ili, pak, uskog svrstavanja u okviru prirodnih znanosti. Autori su nam u velikom dijelu otkrili svoju privatnu i medicinsku stranu, svoja razmišljanja i praksu te su nas, prihvativši se posve neobičnog zadatka, obogatili svojim osobitim iskustvom. Tekstovi predstavljaju sublimat i krunu iskustva pojedinog liječnika, koji bi nedvojbeno, posebice zbog inzistiranja u formi pisanja medicinskih sadržaja u suvremenosti, pao u zaborav. Riznica je to sadržaja sačuvanih u sjećanju o genezi onog presudnog bljeska kojim se rađa ideja, u kojem se vuče pravi potez i rješava zamršen slučaj. Mnoge priče navode povijesne izvore kao polazište, a neke se oslanjaju i na usmenu predaju ili osobnu povijest kao oblik povijesnog izvora. Mnogi tekstovi sadržavaju neprocijenjive podatke iz pojedinog života ili karijere, kao što je primjerice opis prve operacije u hipotermiji u Hrvatskoj koji je sve do sada ostao nezabilježen. Sadržaji tekstova tematiziraju razmatranja autora o etiologiji različitih bolesti, koreliraju teoriju i iskustvo, rabe povijest u očuvanju nacionalnih medicinskih stečevina ali i predavačke prakse, crpe je u formuliranju pristupa i metoda u kirurškoj

praksi te rješavanju epidemioloških zagonetki, kao uporište u idejama revitalizacije talasoterapije, promišljanjima vezanim uz tuberkulozu, zbrinjavanju unesrećenih u velikim katastrofama i u razmatranjima o fenomenu smrti i umiranja. Uvjerena sam da će ljestvica različitosti tema i opisa, predloženih u ovom broju *Rasprava*, pobuditi zanimanje koje, kod čitatelja, proživljeno iskustvo uvijek izaziva.

Kao poseban dodatak ovom broju napravljena je biobibliografija M. D. Grmeka koju je sastavio njegov dugogodišnji suradnik i prijatelj Vladimir Dugački, jedan od naših najplodnijih povjesničara medicine, predsjednik Hrvatskoga društva za povijest medicine HLZ-a, zaslužan za originalne prinose na polju hrvatske medicinske bibliografije, leksikografije i nazivlja. Premda je 1969. godine napustio Institut za povijest medicine, i posvetio se oftalmologiji, njegov interes za povijest medicine nikada nije bio prekinut.

Uz navedeno željeli smo objaviti osnovne podatke i fotografije svih onih koji su sudjelovali u ovom broju. Time su prilozi naših autora upotpunjeni njihovim osobnim podacima te će zasigurno poslužiti kao polazište budućim istraživanjima.

Klio nas je tako u ozračju Thallerova prvog predavanja i Grmekove znanstvene aure okupila u bezvremenom prostoru ideja kojem su život i smrt izjednačeni, te nas uskladila u harmoničnu cjelinu kojom nadilazimo vrijeme. Hvala joj!

LITERATURA:

1. Holubar K. The Chair for the History of Medicine from 1833-1917 under Seligmann, Puschmann and Neuburger. U: Institut für Geschichte der Medizin der Universität Wien: Wien 1999.
2. Sigerist H. Die Geschichte der Medizin in ihrer Bedeutung für die Gegenwart. Liječ. Vjesn. 1931; 53:315-319.
3. Thaller L. Historijska crtica o liječničkom Zboru. Liječ. Vjesn. 1926; 48:216-217.
4. Glesinger L. Prof. dr Lujo Thaller i počeci nastave povijesti medicine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Liječ. Vjesn. 1978; 100:571-573.
5. Belicza B. Sekcija za povijest medicine. U: Keros P. ur. Zbornik liječnika Hrvatske 1874-1974. ZLH: Zagreb; 1974, str. 273.
6. Belicza B. Povijesnomedicinski rad prof. dr. sci. Lavoslava Glesingera (1901-1986). Liječ. Vjesn. 1990; 112: 193-197.
7. Grmek M. D. Proučavanje i nastava historije medicine u Jugoslaviji. Liječ. Vjesn. 1962:84: 5-21.
8. Grmek M. D. Između povijesti ideja i društvene povijesti. Život Bolest i Povijest. Teze i razmišljanja. Zagreb: HAZU; 2000.

KLIO U MEDICINSKOJ PRAKSI

